

Išlaisvinimo mašina

xx amžiaus paskutiniaisiais metais vienoje Braitono vaistažolių vaistinėje pamačiau skelbimą. Jis buvo rožinis, apkraštuotas ranka pieštomis sunertomis širdutėmis ir drąsiai teigė, kad visus simptomus, pradedant galvos skausmais ir peršalimu ir baigiant pykčiu bei depresija, sukelia nuo praeities traumų užsistovėjusi energija, bet ji gali būti išlaisvinta ir paskatinta vėl cirkuliuoti taikant kūno psichoterapiją. Supratau, jog šis teiginys – mažų mažiausiai ginčytinas, tačiau mintis apie kūną kaip emocinių kančių talpyklą suintrigavo. Nuo vaikystės mane lydėjo stiprus jausmas, kad kai ką laikau savyje, paslaptinę širdgėlą, – visa savimi apglėbusi saugau ją, bet tikrosios jos priežasties nesuprantu. Buvau tokia sustingusi ir įsitempusi, kad krūpčiojau vos paliesta, lyg būtų suveikę pelėkautai. kažkas buvo užstrigę, ir aš karštligiškai troškau tai išlaisvinti.

Terapeutė Anna dirbo mažyčiame prigaravusiame kambarėlyje savo namo viršutiniame aukšte. Kampe stovėjo pažiūrėti profesionalus masažo stalas, bet bendras įspūdis buvo kiek murzinokai naminis. Visur vešėjo raukiniuotos pagalvėlės. Mano krėslas stovėjo priešais knygų spintą, sausakimšai prigrūstą lėlių ir žaislų iš labdaros krautuvėlių, ten jie laukė, kol gaus vaidmenį geštalto pantomimose.

Kartais Anna pasiimdavo išsiviepusią beždžionėlę ir spausdavo sau prie krūtinės, kalbėdama apie save trečiuoju asmeniu, laibu balse-liu ir švepluodama. Aš nenorėjau žaisti jos žaidimo, apsimesti, kad tuščiam krėse sėdi kuris nors šeimos narys, arba tvatinti pagalvėlę beisbolo lazda. Buvau per daug susivaržiusi, skausmingai suvokiau esanti juokinga ir, nors miriau iš gėdos nuo Annos kvailionių, suvo-kiau, kad ji gyvena tokioje laisvėje, kokia man pačiai neprieinama.

Kai tik galėdavau, siūlydavau mesti šalin šnekas ir verčiau dary-ti man masažą. Visai nusirengti nereikėdavo. Anna pasikabindavo stetoskopą ir lengvai pamasažuodavo įvairias mano kūno dalis, ne minkydama, bet tartum įsakydama raumenims atsileisti. Regulia-riais laiko tarpais ji palinkdavo ir imdavo klausytis prispaudusi ste-toskopo varpelį man prie pilvo. Dažniausiai aš patirdavau pojūtį, lyg kūnu srūva energija, jausdavau, kaip ji teka pilvu ir kojomis žė-myn, ten imdavo dilgčioti, lyg dilgintų medūzos čiuptuvais. Jaus-mas buvo malonus, ne visai seksualinis, bet toks, tartum būtų at-kimštas užstrigęs kamštis. Aš niekad apie tai nekalbėdavau, o ji ir neklausinėjo, bet iš dalies dėl šio jausmo pas ją ir lankiausi: kad pa-tirčiau šį naujai atgijusį, virpantį kūną.

Pas Anną pradėjau lankytis būdama dvidešimt dvejų, ir kūnas buvo mano domėjimosi ašis. Aptariant kūnus, ypač populiariojoje kultūroje, dažnai apsiribojama labai siauru temų spektru, daž-niausiai susijusiu su kūno išvaizda ar su tuo, kaip jį išlaikyti kuo ge-riausios sveikatos. Su kūnu kaip paviršių rinkiniu – tokiu glotniu ir žvilgančiu, kad kone svetimu. Kuo jį maitinti, kaip puoselėti, ko-kia nesuskaičiuojama daugybe apmaudžių būdų jis gali nuvilti ar neatitikti reikalavimų. Bet mane dominantis kūno elementas buvo gyvenimo jame patirtis, potyris, jog esame įsikūrę katastrofiškai pa-žeidžiamame kiaučiune, tokiam nepatikimame, pasiduodančiame ma-lonumui ir skausmui, neapykantai ir geismui.

Aš augau gėjų šeimoje aštuoniasdešimtiniais, galiojant piktybi-niam 28 skirsniumi, homofobiškam įstatymui, kuriuo buvo draudžia-ma mokyklose mokytis apie „homoseksualumo kaip neva šeimos

santykių priimtinumą“¹. Kai žinai, kad štai toks valstybės požiūris į tavo šeimą, nori nenori išeini mokyklą apie tai, kokia kūnų vieta vertės hierarchijoje, kaip jų laisvė įgyja privilegijų ar būna apkar-poma atsižvelgiant į daugmaž neišvengiamus požymius – nuo odos spalvos iki lytiškumo. Kiekvienąkart, lankydamasi terapijos sean-se, jausdavau savo kūne to laikotarpio palikimą – gėdos, baimės ir apmaudo mazgus, užgniaužtus jausmus, kuriuos būdavo sunku iš-reikšti, ką jau ten – ištirpdyti.

Bet nors vaikystėje išmokau, kad kūnai – tai objektai, kurių lais-vę riboja pasaulis, ji man taip pat suteikė ir jausmą, kad kūnas pats savaime yra galia laisvei pasiekti. Devynerių ėjau į pirmąsias savo gyvenime „Gay Pride“ eitynes, ir tų visų demonstruojančių kūnų ant Vestminsterio tilto jausmas apsigyveno ir manyje – somatinis potyris, nepanašus į nieką, kas iki tol patirta. Atrodė akivaizdu, kad pasaulis keičiamas subūrus kūnus į gatves. Būdama paauglė, klai-kiai įsibaiminusi artėjančios klimato apokalipsės, ėmiau dalyvau-ti protestuose ir ilgainiui taip pasinėriau į aplinkosaugos judėjimą, kad mečiau universitetą ir pirmenybę atidaviau nameliui medyje Dorseto girioje, kurią turėjo iškirsti tiesiant naują kelią.

Man patiko gyventi miškuose, tačiau naudotis savo kūnu kaip pasipriešinimo įrankiu buvo ne vien svaiginantis, bet ir alinantis da-lykas. Įstatymai nuolat keitėsi. Policijos veiksmai tapo agresyvesni, ir keliems mano pažįstamiems grėsė ilgos laivės atėmimo bausmės už naują nusikaltimą – tyčinį privačios valdos peržengimą sunki-nančiomis aplinkybėmis. Laisvė turėjo savo kainą, ir tą kainą, regis, mokėjai taip pat ir kūnu, aplink visur tvyrojo fizinės laisvės praradi-mo grėsmė. Kaip ir daugelis aktyvistų, aš perdegiau. 1998-ųjų vasarą atsisėdau Penzanso kapinėse ir užpildžiau prašymą studijuoti fito-terapiją. Kai pradėjau lankytis pas Anną, mokiausi antrame kurse.

Nors tuo metu to nežinojau, jos praktikuojamą terapijos tipą praėjusio amžiaus trečiajame dešimtmetyje išrado Wilhelmas Rei-chas, vienas keisčiausių ir įžvalgiausių XX amžiaus mąstytojų, vyras, visą gyvenimą siekęs perprasti keblų santykį tarp kūnų ir laisvės.

Kurį laiką Freudas globojo Reichą kaip gambiausią mokinį (*der beste Kopf*, šviesiausią psichoanalizės protą). Jaunas psichoanalitikas dar po Pirmojo pasaulinio karo neatsigavusioje Vienoje pradėjo įtarti, kad jo pacientai savo kūne nešioja praeities patirtis, emocinį skausmą kaupia kaip tam tikrą įtampą, kurią jis palygino su šarvu. Per tolesnį dešimtmetį Reichas išplėtojo naują revoliucinę kūnu grįstos psichoanalizės sistemą, kreipdamas dėmesį į kiekvienam pacientui būdingą laikyseną. „Jis klausėsi, stebėjo, paskui lietė, baksnojo ir čiupė, – vėliau prisiminė jo sūnus Peteris, – vadovaudamasis paslaptingu instinktu nujauti, kur žmogaus kūne sustingę prisiminimai, neapykanta, baimė.“²

Reicho nuostabai, šią emocinę išskrovą dažnai lydėdavo malonus nepaprastas jausmas, kurį jis vadino srautu (*streaming*); tokį pat su niekuo nesupainiojamą pojūtį aš patirdavau ant Annos kušetės.

Nemažai Reicho pacientų Vienoje buvo iš darbininkų klasės. Klausydamasis jų istorijų, jis pamažu suvokė, kad jo stebimos problemos, psichikos pakrikimas nėra vien vaikystės patirčių padarinys, veikiau jis nulemtas socialinių veiksnių, tokių kaip skurdas, prastas būstas, smurtas artimoje aplinkoje ir nedarbas. Akivaizdu, kiekvieną individą veikė didesnio masto jėgos, galinčios sukelti ne menkesnių bėdų negu Freudo pagrindinis domėjimosi centras, lydymo katilas – šeima. Niekomet nevengiantis didingų iššūkių, Reichas tarpukario metus leido mėgindamas sulieti dvi didžiąsias žmogaus nelaimių diagnostavimo ir gydymo sistemas, galynėdamasis su užduotimi Freudą ir Marxo veikalus sujungti į produktyvų dialogą, – taip versdamas nepatogiai jaustis tiek vieno, tiek kito šalininkus.

Seksas jo laisvės sampratai visuomet buvo esminis, o 1930 metais Reichas persikėlė į Berlyną, miestą, balansuojantį ant bedugnės krašto, įkliuvusį tarp dviejų katastrofų, miestą, kuriame iš karo griuvėsių išaugo ir suklestėjo naujos lytiškumo sampratos. Reichas tikėjo, kad, išlaisvinus seksą iš amžius trukusio slopinimo ir gėdos, pasaulis pasikeis, tačiau jo veiklą Berlyne 1933 metais staiga sustabdė

į valdžią atėjęs Hitleris. Tą rudenį tremtyje Danijoje Reichas parašė „Fašizmo masių psichologiją“, dėmesį prikaustančią analizę, kaip Hitleris išnaudojo įvairų neišsąmonintą seksualinį nerimą, taip pat ir infekcijos bei susitepimo baimę, kad sukurstytų antisemitines nuotaikas.

Pirma mano perskaityta Reicho knyga buvo „Į bėdą pakliuvę žmonės“ (*People in Trouble*), pasakojimas apie jo politinę patirtį Vienoje ir Berlyne. Radau egzempliorių sekmadieniniame senienu turguje, klestėjusiame devyniasdešimtiniais Braitono stoties automobilių stovėjimo aikštelėje, ir paėmiau jį į rankas, nes pavadinimas buvo toks pat, kaip mano mėgstamo romano. Nors parašyta penkiasdešimtiniais, ji atliepė mano prisiminimus iš to meto, kai buvau išitraukusi į aktyvizmo judėjimą, jaudulį ir bejėgiškumo jausmą, kylančius bandant agituoti už politines permainas. Reichas nerašė gražiai, kaip Freudas, ir jo argumentai nebūdavo pateikti disciplinuotai ar nuosekliai. Neretai jis skambėjo pagyrūniškai, net paranojiškai, bet mane įtraukė tam tikras primygtinumas. Atrodė, lyg jis būtų rašęs iš mūšio lauko: susigūžęs prie savo sąsiuvinio, žymėtuši rizikingas galimybes praplėsti laisves realių žmonių gyvenime.

Jo idėjos atrodė tokios aktualios mano pačios laikams, kad aš negalėjau suprasti, kodėl niekada neteko apie jį girdėti – nei protestuotojų sluoksniuose, nei studijose. Tik gerokai vėliau supratau priežastį, kodėl jis nėra labai gerbiamas ar plačiau aptarinėjamas, – nes antros jo gyvenimo pusės ekscesai nustelbė pirmąją dalį. Radikalios, aštrios idėjos, kurias jis plėtojo prieškarui Europoje, buvo beveik palaidotos po nepalyginamai apmaudesnėmis nuostatomis, kurias jis pradėjo plėtoti tremties metais ir kurių spektras – nuo pseudomokslinių teorijų apie ligas iki kosminio ginklo, valdančio orus.

Reichas 1939 metais emigravo į Ameriką, bet įsitvirtino ten ne kaip psichoanalitikas ar kaip aktyvistas, bet kaip mokslininkas, nors ir išdidžiai nesidomintis mokslinėmis recenzijomis, visų mokslo pasiekimų išbandymo lauku. Neilgai trukus po savo atvykimo jis pasiskelbė atradęs universalią visą gyvybę įkvepiančią ir palaikančią

energiją. Pavadino ją orgonu ir laboratorijoje savo namuose Niu-jorke sukonstravo mašiną, galinčią pajungti jos gydomąsias galias. Turint galvoje, kokias pasekmes ji turės savo kūrėjui, ironiška tai, kad Reicho universalus gydomasis prietaisas buvo medinė vienutė, kiek mažesnė už tipinę telefono būdelę, kurioje sėdėdavai oriai užsisklendęs.

Reichas tikėjo, kad orgono akumulatorius galėtų automatiškai atlikti išlaisvinamąjį darbą ir taip būtų išvengta darbui imlios asmeninio kontakto terapijos. Jis taip pat vylėsi, kad ši mašina galės išgydyti ligas, ypač vėžį. Pastarasis teiginys paskatino parašyti ekspozė, o ši savo ruožtu patraukė Maisto ir vaistų administracijos (*Food and Drug Administration*, FDA) dėmesį, taigi buvo inicijuotas orgono akumulatoriaus medicininio veiksmingumo tyrimas ir truko jis beveik dešimtmetį. 1956 metų gegužės 7-ąją Reichas buvo nuteistas dvejus metus kalėti už tai, kad atsisakė liautis prekiauti savo išradimu. Kitą pavasarį jis buvo išsiųstas į Luisbergo kalėjimą Pensilvanijoje.

Orgono vaikas: taigi čia Reichas! Aš nesuvedžiau šių dviejų dalykų. Paauglystėje buvau iki ausų įsimylėjusi Williamą Burroughsą, o Burroughsas jaunystėje buvo apsėstas Reicho. Jo penkiasdešimtinių ir šešiasdešimtinių laiškuose knibžda nuorodų į Reichą ir jo orgono dėžes. Blyksinti melsvai švytinti orgono energija, „begarsis vibruojantis girių glūdumos dūzgesys ir orgono akumulatoriai“^{3*} užpildo visas jo knygas smelkiančią atmosferą, prisidėdami prie jų apokaliptiško baugumo, „gautos ir perduotos orgazmo žinutės“⁴. Kaip ir daugelis kontrkultūrinių figūrų, Burroughsas pats konstravosi orgono akumulatorius. Tiesą sakant, pirmąkart tokį pamačiau, kai Kurtas Cobainas 1993 metais Kanzase išbandė surūdijusį Burroughso sodo akumulatorių. Jis buvo nufotografuotas mojuojantis pro durelių langelį: melancholiškas, žemėn keliaujantis

* William S. Burroughs, *Nuogas kąsnis*, vertė Gabrielė Gailiūtė, Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 171. (Čia ir toliau – vert. past.)

astronautas, sustabdytas laike likus šešioms mėnesiams iki savižudybės. Kiekvieną kartą, kai pamatau tą fotografiją, man atrodo, kad ji retrospektyviai smerkia Reichą kaip nepataisomą apgaviką.

Prie Reicho grįžau tik neviltingais 2016-aisiais. Per kelerius pastaruosius metus kūnas ir vėl buvo tapęs mūšio lauku. Ypač aštriai iškilę dvi problemos: pabėgėlių krizė ir „Black Lives Matter“ judėjimas. Kiauromis valtimis pabėgėliai plaukė į Europą iš žiauriai suniokotų regionų, o kiti žmonės reiškė nuomonę, girdi, tai veltėdžiai ir sukčiai, ir linkėjo jiems nuskęsti. Tie, kas vis dėlto gyvi įveikdavo Viduržemio jūrą, būdavo sugrūdami į stovyklas, iš kurių galbūt niekada neištrūks. Šių viltį praradusių kūnų buvimu kraštutinė dešinė pasinaudojo kaip dingstimi sustiprinti savo galią Europoje, o Britanijoje jie buvo išnaudojami ksenofobiškai panikai skleisti per „Brexit“ kampaniją.

Panašiu metu, 2013 metais, Amerikoje kaip atsakas į tai, kad buvo išteisintas baltasis Trayvono Martino, neginkluoto juodaodžio pauglio, žudikas, kilo „Black Lives Matter“ judėjimas. Per tolesnius kelerius metus „Black Lives Matter“ protestavo prieš besitęsiantį afroamerikiečių vyrų, moterų ir vaikų žudymą policijos rankomis: žmonės buvo žudomi už cigarečių pardavinėjimą, žaidimą žaisliniu šautuvu, žudomi traukiantys vairuotojo pažymėjimą, miegantys savo namuose, lovoje. Atrodė, Fergusone, Los Andžele, Niujorke, Ouklande, Baltimorėje ir visoje šalyje vykstančios demonstracijos turėjo priartinti pokyčius, tačiau 2016 metų lapkričio 8-ąją užtektinai žmonių balsavo už Donaldą Trumpą, beveik nė nesidangstantį baltųjų viršenybės šalininką, kad šis taptų keturiasdešimt penktuoju Amerikos prezidentu.

Ir vėl visur mirgėjo senoji bloga žinia apie kūnų skirtumus. Prieš dešimtmetį neįsivaizduojami žodžiai ir pasakymai radosi laikraščių puslapiuose ir sklido iš politikų lūpų šalyse, dar neseniai laikytose